

حمایت از حقوق حیوانات شهری با الگوبرداری از کشورهای پیشرو

نفیسه مکتبی^{۱*}

nafisemaktabi92@gmail.com

سپنتا مجتهدزاده^۲

شیما عرب اسدی^۲

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۱۹

تاریخ دریافت: ۹۹/۸/۲۱

چکیده

حیواناتی که در جوار انسان ها و در محیط شهری زندگی می کنند اکثرا بر اثر بیماری و تصادف با خودروها کشته شده و مورد اذیت و آزار و خشونت قرار می گیرند. این حیوانات از رفاهی در سطح بسیار کم برخوردارند. نگرانی انسان ها در زمینه ی انتقال بیماری ها خصوصا هاری و گاز گرفتگی و توانایی تولید مثلی بالا در این حیوانات باعث شده انسان ها برای کنترل حیوانات شهری دست به کار شوند. این پژوهش در صدد پاسخ به این پرسش است که ایران برای کنترل جمعیت حیوانات شهری در عین حمایت از حقوق آنها چه اقداماتی انجام داده و آیا در این زمینه موفق بوده است. فرضیه پژوهش حاضر این است که ایران در مدیریت و ساماندهی حیوانات شهری همچنین حمایت از حقوق آنها موفق نبوده و روش های صحیح و انسانی کنترل جمعیت حیوانات شهری در برخی از کشور ها می تواند الگوی مناسبی برای ایران باشند به گونه ای که سلامت و رفاه انسان و حیوان تامین، و حقوق آنها تضمین شود. هدف اصلی پژوهش حاضر ارائه ی پیشنهاد های قابل اجرا برای حمایت هرچه بیشتر از حقوق حیوانات شهری با الگوبرداری از کشورهای پیشگام است.

واژه های کلیدی: حقوق حیوانات، حیوانات شهری، رفاه حیوانات، وظیفه گرایی، حیوان آزاری، پراگماتیسم.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق محیط زیست. * (مسئول مکاتبات)

۲- استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران.

Protecting the rights of urban animals by following the example of leading countries

Nafise Maktabi^{1*}

nafisemaktabi92@gmail.com

Sepanta Mojtahedzade²

Shima Arab Asadi²

Admission Date: February 7, 2021

Date Received: November 11, 2020

Abstract

Animals that live near humans and in urban areas are often killed by disease and car accidents and are harassed and abused. These animals have a very low level of well-being. Human concerns about the transmission of diseases, especially rabies and bites, and the high reproductive capacity of these animals have led humans to take control of urban animals. This study seeks to answer the question of what Iran has done to control the population of urban animals while protecting their rights and whether it has been successful in this regard. This study seeks to answer the question of what Iran has done to control the population of urban animals while protecting their rights and whether it has been successful in this regard.

Keywords: Animal rights, urban animals, animal welfare, conscientiousness, animal abuse, pragmatism.

1- MA.student in environmental law. *(Corresponding Author)

2- Assistant prof, University of Mazandaran, faculty of law and political science

مقدمه

حقوق حیوانات، مبانی و رویکرد ها

حقوق حیوانات ایده‌ای است که در آن برخی یا تمام حیوانات غیرانسانی حق دارند موجودیت خود را در اختیار داشته باشند و باید ابتدایی‌ترین منافع آنها - از جمله لزوم جلوگیری از رنج - در نظر گرفته شود همان منافع مشابه انسان (۱).

۱-۱- رویکرد تحلیلی: فیلسوفان این رویکرد سینگر نماینده جریان فایده‌گرایی و ریگان نماینده جریان وظیفه‌گرایی می‌باشند. فایده‌گرایی، برای نخستین بار توسط «جرمی بنتام»، در قرن نوزدهم میلادی مطرح شد. مکتب فایده‌گرایی، حیات حیوانات را مفید تشخیص می‌دهد (۲). به موجب این نگرش، اگر منافع و نتایج اعمال انسان بر حیوانات بر میزان درد و رنج وارده بر آنها غلبه داشته باشد و آثار زیان آور وارده بر آنها نوید بخش نتایج مثبت و حیاتی برای زندگی انسان‌ها باشد، در این حالت استفاده کردن آنها از بعد اخلاقی موجه خواهد بود (۳). به گفته بنتام بحث در این نیست که آیا حیوانات قدرت تعقل دارند یا نه؟ حرف می‌زنند یا نه؟ بلکه مساله این است که آیا متحمل رنجی می‌شوند؟ به نظر او بدرفتاری با حیوانات، شبیه به برده‌داری یا تبعیض نژادی نسبت به انسان‌هاست. فرض اساسی بنتام این است که وجه مشترک انسان‌ها با حیوانات حساسیت یا توانایی احساس درد و تجربه لذت است. نماینده-ی این دیدگاه پیتیر سینگر است. وی معتقد است «توانایی رنج کشیدن و لذت بردن پیش شرط داشتن منافع است». وی همچون بنتام به این نتیجه رسید که رنج بردن یک ویژگی اساسی برای دارا شدن حق بین انسان‌ها و حیوانات است. این مساله که نمی‌توان برای انسان و حیوان قائل به منفعی برابر شد، همان چیزی است که سینگر از آن به عنوان اعتقاد به گونه‌ای خاص نام می‌برد. خاص بودن گونه‌ی انسان، موید آن است که هوشیاری بیشتر انسان، و حس قبلی او از مرگ و مانند این‌ها به درد و رنج بیشتر او می‌انجامد. اما به نظر سینگر این امر مبنایی برای چنین تفاوتی بین انسان و حیوان نیست (۲). مطابق مکتب رفاه حیوانات، اگر منافع و نتایج اعمال انسان بر حیوانات بر میزان درد و رنج وارده بر آنها غلبه داشته باشد و

آثار زیان آور وارده بر آنها نوید بخش نتایج مثبت و حیاتی برای زندگی انسان‌ها باشد، در این حالت استفاده از آنها از بعد اخلاقی موجه است (۴). نظریه پرداز موضع حقوق طبیعی تام ریگان است که در اثر خود با عنوان دفاع از حقوق حیوانات استدلال می‌کند که حیوانات-خصوصا پستانداران بالغ- موجوداتی اخلاقی اند که همچون انسان‌ها حقوق جدایی ناپذیر مشخصی دارند. رویکرد حق‌محور، به فلسفه وجودی یک عمل و ذاتا ممدوح بودن آن عمل بدون توجه به پیامدهای آن می‌نگرد و در این زمینه حیوانات را موضوعات حیات قلمداد می‌کند که باید دارای حقوقی باشند. یکی از مبانی تمتع حیوانات از حقوق از این واقعیت سرچشمه می‌گیرد که برخی حیوانات قوه‌ی ادراک دارند (۲). در این رویکرد با تکیه بر ارزش ذاتی حیوانات به مثابه فرد، بر این دیدگاه تاکید شده است که حیوانات باید فی نفسه و صرف نظر از فواید مستقیم و غیر مستقیم شان برای انسان دارای ارزش ذاتی بوده و همانند انسان مورد توجه ملاحظات اخلاقی قرار گیرند. در نتیجه، هدف و غایت نهایی این نظام فلسفی به طور کلی، نفی و ممنوع ساختن هر گونه استفاده از حیوانات دانسته است (۳). ریگان معتقد است آدمیان و حیوانات از حقوقی برابر برخوردارند و برای اثبات نظریه‌اش که خود واضح آن است از مفهوم «متعلق حیات بودن» بهره می‌جوید. از نظر وی هر موجود زنده‌ای را نمی‌توان مصداق این مفهوم دانست، بلکه موجودی که دارای باورها، خواسته‌ها، تصورات، حافظه و خاطره، درک مفهوم آینده، زندگی عاطفی همراه لذت و درد، منافع ترجیحی و رفاهی، توانایی انجام عمل به منظور رسیدن به اهداف و خواسته‌ها، وحدت روانشناختی با گذر زمان و... باشد، مصداق این مفهوم است. ارزش ذاتی، کیفیتی است که ریگان برای هر موجودی که متعلق حیات است به کار می‌برد. یک موجود ارزش ذاتی دارد و آن که ارزش ذاتی دارد مستقل از هرگونه استفاده‌ای است که ممکن است برای دیگران داشته باشد پس ارزش ذاتی در مقابل ارزش ابزاری است. به نظر ریگان ارزش ذاتی حقی اساسی است که هرگز نباید به عنوان یک ابزار یا وسیله برای دیگران به کار گرفته

شود (۱). همچنین وی معتقد است، پستانداران بالغ و طبیعی نه تنها دارای احساس هستند، بلکه دارای ظرفیت های روحی از قبیل احساسات، حافظه، میل، اعمال عمدی و تا درجاتی خودآگاهی هستند. در نتیجه، از دید او موجوداتی که مالک این ظرفیت ها باشند فاعل اخلاقی بوده و به تبع آن دارای ارزش ذاتی فراتر از ارزشی که دیگران برای آن ها قائلند، هستند (۵).

۲-۱- رویکرد الهیاتی: به عقیده اندرو لینی، نماینده رویکرد الهیاتی، به دلیل آن که عموم مردم از اخلاق دینی بیشتر متأثر می شوند، می تواند موثرترین رویکرد باشد (۶). این رویکرد بیش از هر چیز به بررسی باورهای دینی می پردازد و مسائل اخلاق زیستی به مثابه مسائل الهیاتی بررسی می شوند و پیامدهای آن ها در گستره جهان بینی دینی سنجیده می شود (۷). در شرع مقدس اسلام نیازهای اساسی حیوانات جزء حقوق آن هاست و برآوردن این حقوق از وظایف انسان شمرده می شود. بدیع ترین حقوق آن ها که مقتضای حق حیات آن هاست، آماده سازی آب و خوراک و تامین آرامش و امنیت شبانه می باشد. مصون داشتن حیوان از آزار و اذیت از حقوقی است که شرع مقدس با تعبیر گوناگون و در قالب احکام تکلیفی به آن ها سفارش کرده و حمایت از این حقوق را از مسلمانان خواسته است (۸). منابع حقوق حیوانات در فقه اسلامی شامل قرآن، سنت، اجماع، عقل و قیاس می باشد. همچنین به صراحت قرآن کریم، تمامی جهان هستی دارای درک و شعور بوده و با خالق جهان در ارتباط هستند هر چند برای انسان ها درک آن از طرق عادی مقدور نیست و رابطه ما با آن ها گسسته است. در این دیدگاه، زمین، آسمان و هر آنچه در این دو است از ستارگان، درختان، سنگ ها و ... ذکر و تسبیح الهی را گفته و از شعوری فراخور خلقت برخوردارند. در این میان حیوانات نیز هر چند قوه ناطقه و عاقله انسانی را ندارند از درک و شعور بهره مند بوده و از احساسات و عواطف برخوردار هستند (۹). خداوند در آیات متعدد از انسان می خواهد که در آیات الهی و از جمله خلقت خود و حیوانات تدبر کند (۱۰). پیامبر گرامی و ائمه معصومین (ع) در باب رعایت حقوق حیوانات توسط انسان به نکات جالبی اشاره نموده اند. حضرت علی (ع) در نهج البلاغه به چگونگی رعایت حقوق حیوانات می پردازد از جمله تنظیم ورود به میان

حیوانات، پرهیز از جدایی افکندن میان حیوان و نوزادش و عدالت در رفتار با حیوانات. در سوره های مختلف قرآن کریم، همواره از حیوانات به عنوان نشانه های قدرت و عظمت الهی یاد شده و همچنین در دین مبین اسلام، خدای متعال مالکیت حیوانات را به انسان ها واگذار نموده است البته در واگذاری این مالکیت به انسان ها خدای متعال برای حیوانات حقوقی قائل شده است. برای مثال قرآن کریم برای انسان و دام حق بهره برداری برابر از طبیعت را در نظر گرفته است همچنین آن ها از حق مشابه در استفاده از خوراک خوب و تازه و از حق حیات و وجود مساوی با انسان ها برخوردارند. بر اساس آیات، آشکار است که اسلام هیچ آفریده ای را بیهوده نمی داند. در آموزه های اسلامی انسان ها توصیه شده اند که با حیوانات برخوردی دلسوزانه و رفتاری با ملامت داشته باشند (۱۱). حضرت علی (ع)، حفظ و رعایت حقوق حیوانات را به نظام دینی و الهی نسبت می دهد و برای این کار اجر و مزد اخروی و معنوی قایل می شود. قطعاً می توان گفت تصویر کلی که اسلام از ارزش حیات حیوان ترسیم می نماید، کمتر از حیات انسان ها نیست و بازتاب این امر در آموزه های دینی و ابواب مختلف فقهی پدیدار است (۱۲). از جمله حقوقی که اسلام برای حیوانات قائل شده است حق حیات می باشد. از نظر امام صادق (ع)، زشت ترین گناهان سه چیز است: کشتن حیوانات، ندادن مهریه زنان، ندادن دستمزد اجیر (۱۳ و ۱۴). خداوند برای حیوانات جایگاهی قائل شده است که گفته شده برای آن نام نیکو گذاشته شود: نام نهادن بر حیوان اهلی موجب انس و الفت آن حیوان و مالکش می شود تا آنجا که مستحب است برای حیوانات نام مناسب و نیکو بگذارند (۱۵). حق تغذیه نیز برای حیوان شناسایی شده است، همچنین در حدیثی از امام باقر (ع) نقل شده است که می فرماید: خداوند تبارک و تعالی سیراب کردن جگر هر تشنه ای را دوست دارد و هر که جگر تشنه را سیراب کند- خواه حیوان باشد خواه غیر آن- خداوند او را در روز قیامت در زیر سایه رحمت خود قرار می دهد (۱۶). در مورد حق مسکن روایتی است از سعید بن مسیب: علی (ع) را دیدم که برای حیوان گمشده ای لانه می ساخت و به او از بیت المال به اندازه متعادل علف می داد. اگر کسی بر مالکیت حیوان بیانه می آورد

درمان آن‌ها، به خصوص با توجه به وجود بیماری‌های مشترک میان حیوان و انسان (۲۶). قوانین مرتبط با حیوانات شهری در کشورهای مختلف تعریف کلی از حیوان شهری یا بطور خاص سگ‌های شهری ارائه نموده‌اند برای مثال مطابق راهنمای کنترل سگ‌ها ۱۸۲۴، یک سگ شهری، هر سگی است که تحت نظارت مستقیم مالک نیست و از هر مانعی محروم است و به همین دلیل در پرسه زدن در جامعه آزاد است. همچنین قانون کنترل سگ‌های خیابانی ۲۰۰۰ موریس، سگ‌های شهری را حیوانی می‌داند که تحت کنترل یا مالکیت با مجوز هیچ کس نباشد. سگ‌ها حیواناتی هستند که به طور گله‌ای زندگی می‌کنند و انزوا تاثیرات مضر بر آن‌ها می‌گذارد.

۳. رفاه حیوانات غیر انسانی با عنوان ولگرد

طبق تعریفی که «رابرت نوزیک» از رفاه حیوانات ارائه داد، گاه تحقق منافع حیوانات در جهت رفاه نوع بشر قربانی می‌شود، در این صورت، گرچه چنین منفعی در نوع خود حائز اهمیت هستند، اما جایی که در مقابله یا مواجهه با منافع انسان قرار گیرند، اولویت با منافع انسان است. در واقع رفاه حیوانات، ایجاد شرایط مطلوب نگهداری از حیوان می‌باشد. شاید حداقل معیار رفاه حیوانات را بتوان در پرتو پنج آزادی اساسی برای این موجودات تعریف کرد: رهایی از تشنگی و گرسنگی، رهایی از نبود آسایش، رهایی از درد، صدمه و بیماری، آزادی ابراز رفتار- های عادی و رهایی از ترس و اضطراب. به این ترتیب، مفهوم رفاه حیوانات عبارت است از اجتناب از بهره‌کشی یا مورد سوء- استفاده قرار دادن گرفتن به دست انسان از طریق استانداردهای مساعد اسکان، تغذیه، مراقبت کلی، اجرای برنامه‌های منظم واکسیناسیون و پیشگیری از سرایت گسترده بیماری‌ها و تضمین رهایی حیوانات از تحقیر و رفتارهای غیر انسانی و بی-رحمانه و تحمیل هر گونه شرایط توأم با عدم آسایش «بدون هیچ ضرورتی» (36). البته معیارهای خاص رفاه در گونه‌های مختلف حیوانی و بسته به شرایط، متفاوت است. برای شناسایی مصادیق رفاه حیوانات حیوانات شهری آگاهی از وضعیت آن‌ها ضروری می‌باشد. این حیوانات در معرض تصادف با خودرو، انواع بیماری‌ها، گرسنگی و تشنگی، سرما و گرمای شدید، آزار و

حیوان را به او می‌داد در غیر اینصورت آن را به حال خود رها می‌کرد (24) و شهید ثانی تصریح می‌نماید: آماده‌سازی و مهیا نمودن مکان برای حیوان مانند اغل و اصطبل به گونه‌ای که مناسب حال حیوان باشد واجب است، حتی اگر حیوان از کار افتاده یا در شرف مرگ باشد (۱۷ و ۱۸). اسلام به بهداشت حیوان نیز توجه نموده است. رسول خدا (ص) فرمود: هر کس به اسبش جو پاک کرده بخورد در برابر هر دانه جو خداوند یک عمل نیک برای او به حساب می‌آورد (۱۹). آزار و اذیت حیوان از جمله توهین و لعن کردن، استفاده جنسی، داغ نهادن و .. منع شده است. از پیامبر (ص) روایت است که از تعذیب و آزار حیوان بوسیله آتش نهی کردند (۲۰). حضرت علی (ع) فرمودند بر صورت چهارپایان نزنید و آنها را لعن نکنید که همانا خداوند عزوجل لعن کننده آن‌ها را مورد نفرین خود قرار می‌دهد (۲۱). پیامبر می‌فرماید: لعنت خدا و فرشتگان و مردم همگی بر کسی باد که چیزی از حق مرا پایمال کند و بر کسی که با حیوانی نزدیکی کند (۲۲). پیامبر (ص) از داغ کردن صورت حیوانات و زدن در صورتشان نهی کرده‌اند زیرا تسبیح خدا را می‌گویند (۲۳). منابع بیانگر آن است که حق تولید مثل نیز برای حیوان وجود دارد چرا که از محروم ساختن حیوان از آن نهی شده است. پیامبر (ص) از عقیم کردن اسب، گوسفند و خروس نهی کردند (۲۴). امام باقر (ع) عقیم‌سازی چهارپایان و درگیر کردن آن‌ها با یکدیگر و ایجاد زد و خورد میان آن‌ها را ناپسند می‌داند (۲۵).

۲. تعریف حیوان شهری

حیوانات شهری حیواناتی هستند که آزادانه در سطح شهر زندگی می‌کنند. این حیوانات سرگردان، بدون پناهگاه و محل سکونت معین هستند آن‌ها در خیابان متولد شده، زندگی می‌کنند و می‌میرند. این حیوانات معمولاً از زباله و پسماند تغذیه کرده و به یکی از اجزای جدایی ناپذیر زندگی ما انسان‌ها تبدیل شده، خود را برای بقا، با طبیعت زندگی شهری وفق داده‌اند. مهمترین حقوق حیوانات با استناد به حداقل استانداردهای نگهداری آنان عبارت است از تدارک آب و خوراک مناسب و جایگاه و شرایط زیستی و روانی صحیح، دستیابی به بهداشت و

مستلزم گرفتن، عقیم‌سازی با جراحی، واکسیناسیون هاری است (۳۳). برنامه ABC جودپور در سال ۲۰۰۴ راه‌اندازی شد. سگ‌های بزرگ‌تر از سه ماه سالم از نظر جنسی که آزادانه پرسه می‌زدند توسط گیرنده‌های سگ مجرب با استفاده از روش کیسه و طناب گرفته شدند. سگ‌های شیرده و حامله در ماه‌های بالا (بعد از گذشت ۵۰ روز از حاملگی) گرفته نمی‌شدند. سگ‌های گرفته‌شده به‌منظور عقیم‌سازی با جراحی و واکسیناسیون هاری به پناهگاه MAPT^۲ آورده شدند، سگ‌های نر روز پس از عقیم‌سازی آزاد شدند؛ و سگ‌های ماده پنج روز پس از عقیم‌سازی آزاد شدند. برای شناسایی سگ‌های استریل شده، روی گوش چپ برای نشانه‌گذاری شکاف ایجاد شد. هیئت رفاه حیوانات هند بر اساس راهنمای سگ‌های خانگی و خیابانی سال ۲۰۱۴ اعلام داشت: ضرب و شتم و جمع‌آوری سگ‌های خیابانی مجاز نیست، کنترل موالیید و رهاسازی در محل زندگی آن‌ها مجاز است. طبق قانون هند، سگ‌های خیابانی را نمی‌توان مورد ضرب و شتم قرار داد، یا رها کرد یا کشت، آن‌ها فقط می‌توانند به روش پیش‌بینی شده در قوانین کنترل موالیید حیوانات عقیم‌سازی و واکسینه شوند و سپس به مکان‌های اصلی خود بازگردند. برای برنامه عقیم‌سازی عاقلانه منطقه که باید از دستورالعمل‌های قانونی پیروی شود، سگ‌ها پس از عقیم‌سازی و ایمن‌سازی باید به زیستگاه اصلی خود بازگردند. دلیل منطقی رهاسازی مجدد سگ‌های خیابانی به محل زندگی بعد از عقیم‌سازی و واکسیناسیون آن است که سگ‌ها که از نظر ماهیت سرزمینی هستند، تمایل دارند با سگ‌های دیگر مبارزه کنند و آن‌ها را از ورود به سرزمینشان باز دارند و به این ترتیب، جمعیت سگ در هر منطقه که در هر مکان قرار دارد، تثبیت و متعادل‌سازی می‌شود. در مورد تغذیه سگ‌های خیابانی، در داخل یا خارج از محل اجتماعات و مجتمع‌های دروازه دار، قانونی وجود ندارد که تغذیه حیوانات خیابانی را منع کند. در حقیقت شهروندانی که این کار را انجام می‌دهند در واقع وظیفه‌ای را که قانون اساسی هند به آن‌ها تحمیل کرده انجام می‌دهند-شفقت دلسوزانه با همه موجودات

آسیب‌های جسمی و روحی و همچنین کشتارهای دسته‌جمعی می‌باشند. بنابراین رفاه آن‌ها شامل حمایت از آن‌ها توسط انسان در مقابل این خطرات می‌باشد فلذا انسان مسئول احقاق حقوق حیوانات شهری می‌باشد.

۴. روش‌های حمایت از حقوق حیوانات شهری در برخی کشورهای جهان

تنوع در روش‌های بکار رفته در کشورهای مختلف، نشان‌دهنده تلاش مسئولان و سازمان‌های رفاه حیوانات برای انسانی‌تر کردن روش‌های کنترل حیوانات شهری و حمایت از حقوق آن‌ها می‌باشد. با وجود آنکه مرگ با ترحم روشی شناخته شده در جهان است، ایجاد پناهگاه، عقیم‌سازی، واکسیناسیون و درمان برای تامین رفاه حیوانات شهری برنامه ریزی شده است. دقت در قوانین و رویه نشان می‌دهد که مرگ با ترحم به عنوان آخرین راهکار مورد استفاده قرار می‌گیرد چرا که حیات حیوان محترم شمرده می‌شود.

۴-۱- تجربه کشور هند: در کشور هند پیشگیری از هاری همیشه مهم‌ترین نیروی محرک پشت برنامه‌های کنترل موالیید سگ بوده است. تخمین زده می‌شود که هر ساله ۲۰۰۰۰ نفر در هند از هاری می‌میرند و بیشتر این افراد این بیماری را از گاز سگ‌های شهری آلوده می‌گیرند (۲۷). هند به خاطر وجود مقدار زیاد آشغال خوراکی در خیابان‌ها، تحمل سگ‌ها از نظر فرهنگی و نبود برنامه‌های کنترل و کاربردی پایدار (۲۸) سگ‌های شهری زیادی دارد. از آنجائی که هیچ‌کس در قبال مراقبت دامپزشکی در قبال آن‌ها مسئولیت‌پذیر نیست، آنها اغلب وضعیت بهداشتی و سلامتی ضعیفی دارند (۲۹). بیماری‌های مهم در میان سگ‌های شهری شامل مشکلات پوستی (۳۰) و تروما است. کنترل موالیید سگ‌های شهری از نظر بهداشت عمومی و چشم‌انداز رفاه حیوانات حائز اهمیت است (۳۱). جمع‌آوری انبوه سگ‌ها از گذشته برای کنترل هاری در هند مرسوم بوده است (۳۲). با این وجود، شواهد تجربی نشان می‌دهند که کشتن به تنهایی در کنترل جمعیت مؤثر نیست. کنترل موالیید حیوانات (ABC^۱) یک برنامه تناوبی است که

باعث افزایش هزینه‌ها می‌شد. روش‌های LPA نه تنها مشکل به ظاهر غیر قابل کنترل سابق را حل نمود بلکه مقدار زیادی پول برای کارخانه حفظ نمود. این تجربه نشان می‌دهد که تکنیک گرفتن/عقیم‌سازی/بازگرداندن نه تنها برای کنترل حیوانات شهری موثر است، بلکه از نظر اقتصادی بسیار مقرون به صرفه می‌باشد. موفقیت LPA در Italsider مورد توجه مقامات نیروی دریایی قرار گرفت. آن‌ها سالیان متمادی مشکلات زیادی با سگ‌ها در کشتی‌سازی تاراتو، از جمله حمله به خدمه، داشتند. در سال ۱۹۹۸ آن‌ها از LPA درخواست کمک کردند. مانند آنچه در Italsider انجام شد، سگ‌های مهربان و سالم گرفته شدند، واکسیناسیون هاری و سایر بیماری‌های عفونی، عقیم‌سازی و تتو انجام شد، و سگ‌ها به زیستگاه خود بازگردانده شدند. متعاقباً سگ‌ها برای بررسی سلامتی و سایر درمان‌ها دوبار در سال جمع‌آوری شدند. یافته‌ها نشان می‌دهد که گرفتن/عقیم‌سازی/بازگرداندن تأثیرات مثبتی بر رفتار حیوانات دارد. در سال ۱۹۹۴ قانون جدیدی برای رفاه حیوانات در ایتالیا تصویب شد بنابراین دیگر کشتن حیوانات سالم و مهربان شهری مجاز نبود علاوه بر آن LPA نیز قادر به اسکان همه حیوانات در پناهگاه نبود. از سال ۱۹۹۴ عقیم‌سازی کم کم رواج پیدا کرد بنابراین حیوانات عقیم و در محل زندگی رها می‌شدند همچنین مردم به مراقبت از آن‌ها تشویق شدند (۳۰).

۳-۴- تجربه کشور انگلستان: در انگلستان، قوانین مرتبط با حیوانات شهری شامل قانون حفاظت از محیط زیست ۱۹۹۰، دستور العمل کنترل سگ ۱۹۹۲، قانون سگ‌ها ۱۹۲۸، قانون حفاظت از حیوانات ۱۹۱۱، قانون رها کردن حیوانات ۱۹۶۰، قانون تاسیسات شبانه‌روزی حیوانات ۱۹۶۳ و قانون رفاه حیوانات ۲۰۰۶ می‌باشند. طبق این قوانین تحمیل هرگونه درد و رنج به حیوانات و همچنین رها کردن آنها منع شده است و اختیار جمع‌آوری حیوانات شهری به پلیس واگذار شده است. مقامات محلی مسئول بازرسی و اعطای مجوز به پناهگاه‌های حیوانات می‌باشند. بر اساس گزارش سرپرست بهداشت محیط زیست کناک ۲۰۱۱ کنترل سگ‌های شهری در بهبود وضعیت محیط

زنده-دادگاه‌ها نیز تغذیه سگ‌های خیابانی تأیید کردند، زیرا همین اختلافات و ظن انسان و حیوان را کاهش می‌دهد و کنترل موالید حیوانات را تسهیل می‌کند (زیرا باعث می‌شود گرفتن سگ‌ها آسانتر شود) و همچنین ظلم به حیوانات یک توهین است و طبق بخش ۱۱ قانون پیشگیری از ظلم به حیوانات و بخش ۴۲۸ و ۴۲۹ قانون جزای هند قابل مجازات با حبس و جریمه می‌باشد.

۲-۴- تجربه کشور ایتالیا: در سال ۱۹۹۴ اولین پروژه کنترل حیوانات شهری ایتالیا^۱ LPA در کارخانه ITALSIDER ایتالیا آغاز شد. ۳۳۲ سگ در چهار ماه و نیم از خیابان جمع-آوری شدند. ۲۸۷ سگ عقیم‌سازی، واکسینه و تتو (برای شناسایی) و در نهایت رها شدند این کار در سال‌های بعدی نیز تکرار شد. در حال حاضر جمعیت سگ‌ها زیر ۸۰ قلاده است و نشان از این واقعیت دارد که گرفتن/عقیم‌سازی/بازگردانی روش موثری است. جنبه دیگر کنترل حیوانات شهری که در طول اجرای این پروژه نمایان شد، ایجاد ارتباط خوب مردم محلی با نیروی کار پروژه است. بسیاری از کارکنان از سگ‌ها با پنهان کردن آن‌ها حفاظت کرده بطوری که گیرندگان موفق به جمع-آوری آن‌ها نشوند. به این ترتیب تنها تعداد محدودی از آن‌ها گرفته می‌شدند. با این حال با آغاز فعالیت LPA مردم به سرعت دیدند که سگ‌های جمع‌آوری شده که یک بار تحت درمان قرار گرفته‌اند بازگردانده شده و کاملاً سالم و خوشحال هستند. در نتیجه کارکنان به تیم LPA کمک کردند که باعث جمع‌آوری و درمان نزدیک به ۱۰۰ درصد سگ‌ها شد. بنابراین رابطه خوب با مردم محلی بسیار مهم است در غیر این صورت موفقیت یک پروژه مدیریت حیوانات شهری بعید به نظر می‌رسد. جنبه مالی نیز در اجرای برنامه مسئله مهم دیگری است. قبل از شروع برنامه LPA کارخانه هزینه بسیار زیادی صرف گرفتن و کشتن سگ‌ها نمود بدون آنکه مشکل را حل کند. سپس قانون جدید کشتن سگ‌های مهربان و سالم را ممنوع کرد بنابراین این روش منسوخ شد. LPA مبنی بر اسکان سگ‌ها و سپری کردن باقی عمر در پناهگاه را نپذیرفت چرا که

اولین و بهترین راه حل نیست. برای پیشگیری از حیوان‌آزاری باید عوامل بروز آن را شناسایی نمود. به طوری که به تعبیر پریودو داریل «بزهکار یا مریض است و یا نادان، باید به درمان و آموزش او پرداخت نه این که او را خفه کرد» (۳۲). مهمترین خطر سلامتی گازگرفتی توسط سگ است. گزش سگ دارای ریسک عفونت است. در جایی که تراکم بالایی از سگ‌ها و انسان‌ها در ارتباط با هم زندگی می‌کنند انتشار بیماری قابل انتقال از حیوانات به انسان یک مشکل تلقی می‌شود. یکی از مهمترین بیماری‌های مشترک بین انسان و حیوان می‌باشد. بیماری هاری به دلایل میزان کشندگی بالا، افزایش روند موارد حیوان‌گزیدگی در جوامع مختلف و تلفات و خسارات اقتصادی در دام‌ها دارای اهمیت می‌باشد. هاری در دو نوع اپیدمیولوژیک یافت می‌شود: نوع شهری که اصولاً توسط سگ و یا موارد کمی گربه انتشار می‌یابد و نوع وحشی که مخزن آن گرگ، روباه، راسو، راکون و خفاش است. بر اساس شاخص‌های یکی از سازمان‌های مراقبت از حیوانات، یک جفت سگ و فرزندان آن‌ها در شرایط بهینه زندگی می‌توانند در طول ۶ سال، ۶۷۰۰۰ توله به دنیا بیاورند. تعداد سگ‌ها از هر دسته‌ای که باشند به واسطه توانایی تولید مثلی بالا و در صورت نبود نهادی برای نظارت، همواره افزایش می‌یابد و به همان نسبت خطر بالقوه برای سلامتی انسان. مدفوع، ادرار و موی سگ به طور غیر مستقیم خطر بروز بیماری‌های انگلی و باکتریایی را ایجاد می‌کند چرا که باعث آلودگی زمین قابل کشت، مراتع، چمنزارها و منابع آب می‌شود.

کشتار انبوه به منظور کنترل جمعیت، یکی از موارد نگران‌کننده در زمینه حقوق حیوانات شهری است. در ۵ کشور یعنی ۱۶ درصد از جهان (آلبانی، ارمنستان، آذربایجان، جمهوری مولداوی و اوکراین) به عنوان روشی برای کنترل حیوانات شهری، سگ‌ها توسط مستخدمان شهرداری کشته می‌شوند. اما این روش بطور محدودی تعداد حیوانات را کاهش می‌دهد به این معنی که تعداد سگ‌ها افزایش یافته یا ثابت می‌ماند (۳۳). به طور کلی درباره این که آیا کشتن سگ‌ها صحیح است یا خیر، باید متذکر شویم که این عمل هم بر رفاه انسان و هم سگ‌ها تأثیر می‌گذارد. مطالعات نشان می‌دهند که این روش

به وسیله کاهش آلودگی ناشی از سگ‌ها، پرورش‌دهندگان بی-مسئولیت و سایر مزاحمت‌های ناشی از حیوانات مشارکت می-کنند. کنترل سگ‌ها باعث ایجاد محیطی امن‌تر، کاهش تصادفات و حمله سگ‌ها در اماکن عمومی می‌شود (بخش ۱). پیاده‌سازی سیاست‌های کنترل سگ‌ها از طریق آموزش مناسب و آگاه‌سازی با رویکردی متعادل موجب رفاه حیوانات می‌شود (بخش ۲). مقامات محلی مسئولیت جمع‌آوری سگ‌ها را به عهده دارند (بخش ۴). اگر سگ‌ها به سرپرستی گرفته شوند هزینه پناهگاه‌ها به میزان قابل توجهی کاهش می‌یابد. نظارت و ارزیابی سرپرست تا زمانی که از برخورد عادلانه با حیوان اطمینان حاصل شود ادامه می‌یابد (بخش ۱۰). طبق بخش ۱۴۹ قانون حفاظت از محیط زیست ۱۹۹۰ هر مقام محلی باید شخصی را به عنوان مأمور برای کنترل سگ‌های شهری منصوب کند. این مأمور باید سگ‌هایی که بدون قلاده و مالک پرسه می‌زند خصوصاً در اماکن عمومی جمع‌آوری کند. سگ‌های جمع-آوری و پذیرفته شده در پناهگاه‌ها توسط دامپزشک عقیم می-شوند.

۵. وضعیت کنونی حیوانات شهری در ایران

گفته شد حیوانات شهری در معرض تصادف با خودروها، انواع بیماری‌ها، گرسنگی و تشنگی، سرما و گرمای شدید، آزار و آسیب‌های جسمی و روحی و همچنین کشتارهای دسته‌جمعی قرار دارند. از طرفی انتقال بیماری و رشد چشمگیر جمعیت این حیوانات نگرانی‌هایی را برای انسان ایجاد نموده است. ظلم به حیوانات شهری و کشتار آن‌ها امروزه در کشور ایران به وفور دیده می‌شود. حیوان‌آزاری به عنوان یک رفتار انحرافی می‌تواند زمینه‌ساز قوی برای وقوع سایر جرایم باشد. در تعریف حیوان-آزاری باید گفت وارد ساختن تعدمی و بی دلیل هر نوع آسیبی به حیوانات است که به شیوه‌های گوناگون، از قبیل آزار فیزیکی، آزار روانی، بی توجهی و عدم رسیدگی مثل تامین نکردن آب و غذا، سرپناه و... صورت می‌پذیرد تا حدی که سلامت آن به خطر بیفتد. در مطالعات جرم شناسی دیده شده است افرادی که سابقه حیوان‌آزاری دارند، نه فقط میزان ارتکاب خشونت به افراد دیگر در آن‌ها بالاست، بلکه میزان ارتکاب سایر رفتارهای ضد اجتماعی نیز در آن‌ها بیشتر است. مجازات نمودن حیوان‌آزار

حقوق حیوانات است. در کشور ایران حامیان، سمن‌ها و موسسان پناهگاه‌ها به عنوان ذینفع نمی‌توانند به طرح دعوی در زمینه حیوانات شهری بپردازند و غالباً پیگیری آن‌ها در زمینه حیوان‌آزاری بی‌نتیجه می‌ماند. بهتر است موادی از قانون به این امر اختصاص یابد چرا که این امر خود جنبه پیشگیرانه داشته و فرد خاطی را از عمل باز می‌دارد. کشورهای پیشگام نیز از ابتدا بهترین روش‌ها را انتخاب نکرده بلکه به آهستگی و با تجربه و آزمودن روش‌های مختلف توانستند مشکلات حیوانات شهری را حل نمایند. بنابراین ایران نیز قادر خواهد بود در عین حمایت از حق حیوانات شهری مساله جمعیت آن‌ها را حل و فصل نماید. نمی‌توان حق تولید مثل را از موجودی دریغ نمود اما زمانی که این حیوانات بطور گسترده تولید مثل می‌کنند در حالی که غذای کافی و رفاه و حتی حق مصون ماندن از آزار، از آن‌ها دریغ شده است، با پذیرش رویکرد عمل‌گرایی، بهترین راه حل عقیم‌سازی و البته رسیدگی‌هایی همچون غذارسانی، درمان، واکسیناسیون و غیره می‌باشد. در صورتی که بودجه و امکانات کافی برای رسیدگی به همه حیوانات شهری وجود داشته باشد، دلیلی برای عقیم‌سازی وجود ندارد، اما در وضعیت کنونی می‌توان گفت عقیم‌سازی بهترین شیوه حمایت از حیوانات شهری می‌باشد. یکی از عوامل افزایش جمعیت حیوانات شهری رها شدن حیوانات خانگی توسط صاحبان آن‌ها می‌باشد. در ایران حیوانات خانگی به ثبت نرسیده و دارای پلاک یا ریزتراشه نیستند. اکثراً صاحبان برای فروش توله‌ها حیوان خانگی خود را عقیم نمی‌کنند. این امر ریشه در تجارت حیوانات خانگی دارد که باید ممنوع شود. خرید و فروش و پرورش حیوانات به اصطلاح با نژاد تجارتي با نتایج بسیار مضر می‌باشد. افرادی که علاقه به نگهداری حیوان خانگی دارند می‌توانند در عوض خریدن حیوان، یکی از حیوانات شهری را به سرپرستی گرفته و با این کار به طور غیر مستقیم هم حیوان را حمایت کند هم به صنعت خرید و فروش حیوانات سود نرسانند. این امر بدون وجود قانون و نهادی به منظور نظارت و بازرسی میسر نخواهد شد.

بنابراین پیشنهادهای طرح شده شامل موارد زیر می‌باشند:

به‌عنوان روش طولانی‌مدت کنترل جمعیت سگ‌ها عمل نمی‌کند. زیرا امکان حذف تمام سگ‌ها وجود ندارد و سگ‌های دیگر به‌زودی نواحی مشخص را پر از جمعیت می‌کنند که انتشار بیماری‌هایی مانند هاری را بدتر می‌کند. بنابراین این کار هدر دادن منابع و در کنترل بیماری زئونوز زیان‌بخش است. در حال حاضر الگوی قانونی مرتبط با حیوانات شهری در ایران، برای حمایت از حقوق آن‌ها و نحوه ی ساماندهی آن‌ها موجود نمی‌باشد. تنها دستورالعمل کنترل جمعیت سگ‌های ولگرد در ۱۳۸۷ تنظیم شده که طبق آن شهرداری مسئول جمع‌آوری، درمان و عقیم‌سازی سگ‌های شهری می‌باشد و در صورتی که حیوانی غیر مفید باشد مرگ او باید بدون درد انجام شود. نصب قلاده و شناسنامه‌دار کردن سگ، انجام معاینات و مراقبت‌های بهداشتی لازم، واگذاری و عقیم‌سازی در این دستورالعمل پیش بینی شده است. نکته‌ای در این میان حائز اهمیت است که گرچه این دستورالعمل جنبه حمایتی ندارد هیچ یک از ترتیبات مقرر در آن اجرا نمی‌شود. در نظام حقوقی ایران قوانین حمایتی مبتنی بر رفاه حیوانات و جرم‌انگاری برخی اعمال علیه آن‌ها وجود ندارد.

جمع بندی

وجود حیوانات شهری در محیط زندگی شهروندان امری انکارناپذیر است. خصوصاً با گسترش شهرها انسان‌ها بیش از پیش وارد محیط زندگی حیوانات می‌شوند. فعالیت چند سمن و پناهگاه بدون وجود قانون یا دستورالعملی به عنوان الگو و با ضمانت اجرا و بدون هیچ گونه حمایت مالی و حقوقی دولت باعث عدم پیشرفت خواهد بود. شهرداری‌ها که از زمان تصویب دستورالعمل کنترل جمعیت سگ‌های ولگرد مسئول ساماندهی محسوب می‌شوند هنوز هم به کشتار انبوه متوسل می‌شوند در حالی که همان گونه که مطرح شد این عمل هیچ گونه تاثیر مثبتی بر جمعیت این حیوانات ندارد و در کشورهای پیشگام کاملاً منسوخ شده است. پیشنهاد می‌شود شهرداری‌ها با همراهی و حمایت از حامیان در عوض کشتار به جمع‌آوری و واکسیناسیون و عقیم‌سازی اقدام نمایند. بنابراین یکی از ضعف‌های عمده نظام حقوقی ایران خلاء قانونی در زمینه حمایت از

- Tehran: Sarcheshmeh Publishing, 2008
persian
6. Rasekh, Mohammad and Khodaparast, Amir Hossein, The effect of two theological and textual approaches on bioethics, Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology, Year 7, Issue 4, 2012 persian
  7. Arab Ahmadi, Fatemeh, Animal Rights from the Perspective of Jurisprudence and Law, Islamic Azad University of Central Tehran, Faculty of Literature and Humanities, M.Sc. Thesis, 2013 persian
  8. Moghimi Haji, Abolghasem, 2006, Animal Rights in Islamic Jurisprudence, Qom, Quarterly Journal of Jurisprudence and Principles, No. 48
  9. Babaei, Gholamreza, Philosophical Theological Principles of Defending Animal Rights in Religious Teachings, Meybod University, Faculty of Theology, M.Sc. Thesis, 2017 persian
  10. Zare Bidaki, Mohammad and Rezaian, Mohsen and Ali Abbasi, Pouran, 2012, A Review of Ethical Aspects in Animal Research, Rafsanjan, Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences, Volume 11, Number 6 persian
  11. Alidadi Soleimani, Hassan and Tabatabai, Seyed Mostafa, 1398, Recognition of animal rights in Imami jurisprudence with emphasis on the right to alimony, Quarterly Journal of Islamic Jurisprudence and Law, Year 15, No. 56. Persian
  12. Mousavi Ameli, Ayman, Animal Rights in Islam, Volumes 1 and 2, Beirut, Dar al-Hadi Publications, First Edition, 1425 AH Persian
  13. Majlisi, Muhammad ibn Baqir Muhammad Taqi (1410), تصویب قانونی تحت عنوان قانون رفاه حیوانات شهری که باید موارد ذیل در آن پیش بینی و رعایت شود:
منع حیوان آزاری، تعیین مصادیق و مجازات برای آن،
تعیین ارگان مسئول کنترل و ساماندهی حیوانات شهری و طرح وظایف آن،
ایجاد ممنوعیت خرید و فروش حیوانات و تعیین جریمه برای عاملان آن،
تعیین نهادی برای اعطای مجوز فعالیت به سمن‌ها و پناهگاه‌ها،
اجباری ساختن ثبت حیوانات خانگی برای افزایش مسئولیت-پذیری صاحبان و پیشگیری از عواقب بعدی،
اختصاص دادن بودجه برای اجرای مفاد این قانون و تعیین سالانه آن،
اجرای برنامه کنترل موالید، جمع‌آوری/عقیم‌سازی/رها سازی.
اجرای برنامه‌های آموزشی در سطوح مختلف از جمله در مدارس، از طریق صدا و سیما، نصب بنرهای آموزشی توسط شهرداری در سطح شهر، تالیف کتب آموزشی به همراه نقاشی و شعر برای کودکان.

References

1. Taylor, angus, animal and ethics, 3 ed, 2009: broadview
2. Vakil, Amir Saed (1398), "The Emergence of Transnational Approaches to Animal Welfare Law", Quarterly Journal of Public Law Studies No. 1, 216-199 persian
3. Behnam Manesh, Shima, Omani Samani, Reza (2012) "The place of animals in the historical course of ethics and philosophy in the West". Iranian Journal of Ethics and Medical History No. 2. 31-24 persian
4. Francione, G (1955) animal property, and the law, temple university press, p. 8. 6.
5. Anne Warren M. A Critique of Reagan's Animal Rights Theory.

- Biomedical Research, Quarterly Journal of Medical Ethics, Vol. 15
25. Sudarshan MK, Madhusudana SN, Mahendra BJ, et al. (2007) Assessing the burden of human rabies in India: Results of a national multi-center epidemiological survey. *International Journal of Infectious Diseases* 11: 29–35.
  26. Butcher,R,1999. Stray dogs-a world wide problem. *J. small Anim. Pract.* 40,458-459.
  27. Fox,M. W,Blackman,E,1975. Behavior and ecology of small group of urban dogs(*canis familiaris*). *Appl. Anim. E thol.* 1, 119-137.
  28. Reece, J.F, 2007.Rabies in india: an ABC approach to combating the disease in street dogs. *Vet.Rec.*161,292-293.
  29. Friz Dorothea, 2003, The Problem of Stray Animals practical and effective management methods, PUBLISHED BY THE FOUNDATION MONDO ANIMALE ONLUS.
  30. T. Mannhart, T. Senders, T. Hoppenbrouwers, A. Steiger A catch-neuter-release project for free-roaming dogs and cats in Rhodes, Greece: Problem analysis and effectiveness of the strategy (manuscript for *Journal of American Veterinary Medical Association JAVMA*) Department of Defense Instruction 4150.07, DoD Pest Management, 29 May 2008 .
  31. Bouwman M, Animal sheltering in The Netherlands,2015,Reaching out to the community, mantra on view hotel,14-19.
  32. Tasker L,2006, Stray Animal Control Practices (Europe), is based upon questionnaire responses returned by Member Societies and Associated Baharalanvar, vol. 65, Institute of Printing and Publishing, Beirut, first edition. Persian
  14. Tabarsi, Hassan Ibn Fadl, Makarem al-Akhlaq, sixth edition, Qom, 2013, Al-Sharif Al-Radhi Publications Publications.
  15. Hor e amoli , Muhammad ibn Hassan, (1409) Shiite means, vol. 9, Al-Bayt Institute (AS), Qom, first edition.
  16. Ameli, Shahid Thani, Zayn al-Din bin Ali (1410), Al-Rawdha al-Bahiyya fi Sharh al-Lama'a al-Damashqiyah, Davari Bookstore, Qom.
  17. Haeri Tabatabai Al-Mujahid, Sayyid Ali Ibn Muhammad (1418), Riyadh Al-Masa'il, Al-Bayt Institute, Qom.
  18. Damiri, Kamal al-Din Muhammad ibn Musa, Hayat al-Haywan al-Kubra, vols. 1 and 2, Beirut, Dar al-Kitab al-Islamiyya Publications, fourth edition, 2010.
  19. Saduq, Muhammad ibn Ali ibn Babawiyah (1413), I am not Yahdhra al-Faqih, vol.
  20. Rey Shahri, Mohammad, Mizan al-Hikma, Volume 4, Qom, 1416, Dar al-Hadith Publishing.
  21. Ayashi, Mohammad Ibn Massoud, Tafsir Ayashi, Volume 2, Tehran, Scientific Press, First Edition, 2001.
  22. Barqi, Abu Ja'far, Ahmad Ibn Muhammad Khalid (1371), Al-Mahasin (for Al-Barqi), Islamic Library, Qom, second edition.
  23. Khoshiari Haji Baba, Razzaq, Majdi, Ali (2013), "Animal Protection in Iranian Law and International Documents". *Quarterly Journal of Medical Law* No. 26.191-171
  24. Kazemi, Abdolhossein; Razmarai, Nasser (2011). *Animal Law and*

Organisations of WSPA and RSPCA International.

33. Levy Bruhl, Henry, Law and Sociology, translated by Mostafa Rahimi Soroush Publications 1964.